

Az ötvenes évek futball-legendái

*Klinghammer Istvánnak, aki
a lelátón mindezt maga is végigélte*

Legendák – többes számban? Ezt elsősorban a külföldiek kérdezhetnék, akik az Aranycsapatot még ma is számon tartják. Számukra egyetlen legenda létezik csak, s ez Puskás Öcsiről és társairól szól, akik 1953 novemberében az otthon kilencven éve veretlen angol válogatottat 6:3-ra győzték le, majd egy fél évvel később az angol fiúkat megszégyenítő 7:1-gyel küldték Budapestről haza.

A legendák rendszerint személyek, hősök köré épülnek, és így Puskás, a félelmetes ballábú csapatkapitány az, aki a magyar határon túl az idősebb futballrajongók körében mindmáig leginkább emlékezetben maradt. S mert a hősi énekek nagy győzelmi pillanatokról és tragikus bukásokról adnak hírt, az 1954-ben a berni Wankdorfban elvesztett vb-döntő is a téma része – szerencsétlenség, mely a magyar sportközvéleményt mindmáig foglalkoztatja.

A homályos befejezés is gyakran a legendák része. A hősök nyoma elvész, bizonytalan, ellenőrizhetetlen hírek érkeznek róluk, sorsuk lassan mesévé alakul át; valahol, messze, messze még hősi tetteket visznek végbe, de arcuk már elhalványult, s amit tesznek, az már egy másik legenda része. Valóban ez történt az Aranycsapatpal is, melynek legjobbjai, Puskás Ferenc és Kocsis Sándor, valamint Czibor Zoltán 1956-ban nem tértek vissza, hanem pályájukat Spanyolországban fejezték be. S hogy a legendák, az ország tragikus történelme és a sport összekapcsolódnak, valami szimboli-

kus erő is érvényesült a tényben, hogy az Aranycsapat az 1956-os, levert forradalmat követően bomlott meg.

De persze a korai ötvenes években, mikor Puskásék pályája felé ívelt, semmi nem volt politikától mentes. Az Aranycsapat adalái a késői sztálinista rémuralom, majd 1953 után a Rákosi-Nagy Imre harc idejére estek. A sport, mint a propaganda eszköze – Hitler 1936-os berlini olimpiája után ez már nem volt újdonság. Az Aranycsapat csatárai állítólag a kommunista rezsim nagyobb dicsőségére rúgták a gólokat. Új volt viszont – talán –, hogy a terrorizált és megalázott, szegénységben élő magyar lakosság a sport-sikereket mint vigaszt vette tudomásul, szemében a győzelmek valahogy mégis megmentették az amúgy sárba tiport nemzeti méltóságot.

Ez érvényes volt az 1952-ben Helsinkiben elért 16 olimpiai aranyéremre is, arra, hogy a kis ország a két kolosszus, az Egyesült Államok és a Szovjetunió mögött a nem hivatalos pontversenyben a harmadik helyen végzett. Ami persze, ha az ünnepeelt sportolók népszerűségét tekintjük, megint némileg különösen hatott. Az olimpiai játékokat akkor az üzlet még nem vette mai nyíltsággal és szégyentelenséggel birtokba, papíron minden résztvevő „amatőr” volt. Azt, hogy a szocialista országok e téren (is) szemérmetlenül hazudtak, Magyarországon valahogy senkit sem zavart. Egyrészt ujjongtunk a magyar sikereken, másrészt országszerte mindenki tudta és mesélte, hogy az élsportolók mit keresnek, és hogy a hivatalos munkahelyükön egyszer egy hónapban egy fél-óra jelennek meg, amikor is felveszik a fizetésüket.

És persze az élsport háttéréhez hozzátartozott a vasfüggöny. Bécsbe vagy Los Angelesbe utazni? Mindegy. Egyikbe sem lehetett, mindkettő épp oly messze volt, mint a Hold vagy a Szatur-

nusz. Hegyeshalomnál az országot elhagyni, világot látni, a világot bejárni – ezt csak nagy sportolók teheték meg. Mint ahogy ők tartoztak azon kevesek közé, akik az országban jól éltek. Nem csoda, hogy minden iskolás fiú sportolt, leginkább a labdát rúgta, s valami hasonló jövőről álmodott.

Persze a sport és a politika összefonódása az uralkodó pártnak időnként nehézségeket is okozott. Mert ha az Aranycsapat nemcsak a hivatalos szövegek, hanem a valóság szerint is a legjobb volt a világon, nos, mi volt akkor a teendő magyar–szovjet mérkőzések alkalmával? Hiszen ez időben büntetendő tettnek bizonyult, ha valaki a nagy és hatalmas Szovjetunió fölényét bármely területen a legkisebb kétellyel is illette. A Szovjetunió állította elő a legjobb mikroszkópokat és konyhakéseket, és egy szovjet vasúti kalauz épp úgy felsőbbrendű embernek számított, mint egy szovjet atomfizikus. És persze mindketten szakmájuk világelsői, utánaező példaképként jelentek meg. Hát akkor? Nos, akkor most a szovjet labdarugók jobbak voltak, mint az Aranycsapat? Avagy ez a rang mégis a mieinket illette meg? A bölcs megoldást ritkán tartott magyar–szovjet meccsek és ezeken – a magyar közönség gúnyos megjegyzéseitől kísért – gyakori döntetlenek jelentették.

Aztán – ez a legenda most az atlétika világából származik – a sport a pártnak néha váratlan kellemetlenségeket is okozott. Mint ahogy az 1953-ban egy magyar–szovjet atlétikai versenyen megeseett. Az 5000 méteres síkfutás beharangozott, nagy esélyese a szovjet Vlagyimir Kuc volt, és a nyurga, szóke fiú már az első körét valóban fergeteges tempóban futotta. Részidejei az akkori fogalmak szerint elképesztőek voltak, és hamarosan már mintegy 150 méterrel vezetett – mindenki biztos győztesnek vélte. Az utolsó harmadon aztán a lábai egyre inkább ólmosan nehezzé vál-

tak, és az őt messze követő bolyból üldözőként egyszerre csak kivált Kovács József, az apró termetű magyar bajnok. A stadion felébredt. Tízezrek biztatták a „kis Kovácsot”, figyelték remegve, mint olvad el körről körre Kuc előnye, és ismeretlenek ölelkeztek a lelátón össze, amikor Kovács a célegyenesben valóban maga mögött hagyta Kucot. Ami itt történt, semmi kétség, politikai demonstráció volt.

A labdarúgáson belül is létezett politikai ellenkultúra és ellenlegenda: a rezsim által erőszakosan Kinizsi névre átkeresztelt Ferencváros, a Fradi. A tömeg Puskásékat és Hidegkutiékat elismerte és tisztelte a válogatott színeiben, de ha a Honvéd vagy a Vörös Lobogó államcsapatával léptek pályára, akkor az érzelmek kihültek. A nagy tömeg a Kinizsit, titokban még mindig a Fradit szerette, ennek a csapatnak a meccseire járt. S ha a párt és sportfunkcionáriusai az FTC-t nevéől és legjobb játékosaitól megfosztották, nos, tehetséges fiatalok jöttek helyükre, az egyesület mindig s mindig újra feltámadt. A Kinizsi „aranylábú fiai” töredékét keresték annak, amit a politikailag jól fekvő, nagy csapatok játékosai kaptak, de volt egy tulajdonságuk, s ez egyedül nekik volt: a megszakadásig tudtak küzdeni, s jutalmuk az a fanatikus, tomboló ünneplés volt, melyben őket a lelátón összegyűlt tízezrek részesítették. Mely lelátón együtt ült – inkább állt – az ország: a vas munkástól az egyetemi professzorig mindenki, aki ellenzéki volt. Mert Kinizsi-szurkolónak lenni ennyit jelentett: „*A nép megverte a pártot*” – jelentette valaki a győzelmet a dédelgetett államcsapatok egyike ellen.

De persze a Kinizsi-közösség értett a futballhoz, és suba alatt mindenki készségesen elismerte, hogy az Aranycsapat az – nos, tömören: az az Aranycsapat. De miből is tevődött ez össze? Mi

vezetett ehhez az egyszeri magyar futballcsodához? Végő soron egy matematikai valószínűtlenség. Ugyanis a tizenegy játékos közül hét kitűnő futballista volt, s ehhez járult négy egészen különleges tehetség: a jobbfedezet Bozsik és a csatársor belsőhármasa: Kocsis, Hidegkuti és Puskás. Efféle, kivételes játékosokból álló csapatokat ma is ismerünk. Angol és olasz, német és spanyol klubok, futballvállalkozások sok-sok millió euróért felvásárolják a piacon a legjobbakat. Magyarországon viszont úgtörtént, hogy egy helyen, egy időben ezek a tehetségek együtt voltak. Ami már maga egy legenda.

Aztán – említettük – jött 1954-ben a berni vereség, majd jött 1956, a vég. De a legenda megmaradt. És valóban, a filmrendező Timár Péter 1999-ben szellemes, ironikus filmet forgatott a Puskás és társai által írt legendáról, s arról, hogy az 1953-ban Londonban kiharcolt 6:3-as győzelem mint van jelen a mai tudatban is. Sport és politika ravaszul fonódik össze Timár meséjében: egy egyszerű fiatalemberrel csoda történik. Ő, aki a londoni meccs történetét percről percre ismeri, s folyvást bánkódik, hogy 1953-ban a közvetítést nem hallgathatta végig, varázslatos időutazás révén egyszerre csak Budapesten visszaérkezik a meccs napjára. Ám mivel a mérkőzés lefolyását a legapróbb részletig ismeri, a rádióriportert hallgatva, pontosan előre megjósolja, hogy a következő pillanatokban mi fog történni. Aminek következményei lesznek: a rezsím rendőrsége hamarosan e veszélyes elem nyomába szegődik. – Sport és politika egy fél évszázaddal később még egyszer találkoznak egy kedves mosollyal előadott legenda formájában.

Oplátka András